

“La gent volia saber, i saber en valencià”

El passat 28 de juliol va morir Toni Mestre (València, 1942-2006), la veu que va donar vida al programa de ràdio ‘De dalt a baix’, un referent per al nacionalisme valencià durant la transició. Reproduïm a continuació una entrevista inèdita en què Mestre repassava la seua trajectòria.

Els seus primers contactes amb el món comunicatiu tingueren lloc a la Universitat, on vostè va col·laborar amb la revista *Diàleg*. No obstant això, quan començà en *De dalt a baix*, vostè era llibreter. Com va ser això?

—Va ser d’una manera del tot casual. Jo tenia una bona veu des de sempre i una certa facilitat de paraula, la qual cosa em va portar a participar en les lectures de poemes que s’organitzaven a final de curs a la Universitat i també a exercir com a portaveu en les assemblees, sobretot quan era en valencià, perquè tenia un valencià molt ric, d’Altea. Tot això em va permetre tindre una certa relació, a través de Lo Rat Penat, a un refugi de la poca cultura que es podia fer en valencià. Allí ens relacionaven amb gent com Joan Fuster, Sanchis Guarner o el mateix Xavier Casp. Un dia, recitant uns poemes, em van preguntar: “Però tu, d’on eres?” “Jo, d’ací de València.” “No pot ser”, em van dir. “No, és que ma mare és d’Altea.” “Ah!” Recorde que el mateix Casp em va dir: “És que parles un català preciós.” Aquella era la primera volta que jo sentia nomenar la meua llengua amb el nom de català, i va ser de boca precisament de Xavier Casp!

Una volta acabada la carrera, vaig treballar a la llibreria Ausiàs March. L’any 1974, Amadeu Fabregat va vindre per parlar-me d’un projecte, d’un programa en valencià que volien tirar endavant Eduard Sancho (el responsable de TVE

al País Valencià, que acabava d’arribar de Londres, on era corresponsal) i Manuel Sanchis Guarner. Fabregat, un xic jove, encara estudiant però amb molta capacitat per treballar, organitzà un mínim equipet de veus.

Aquest mes d’octubre, va venir Amadeu Fabregat a la llibreria i em demanà que substituïra Joan Monleón, que s’havia posat malalt. Recorde que aleshores vaig demanar que no isquera el meu nom, que em digueren Toni Mestre [el seu nom real era Antoni Beneyto Maestre], per evitar qualsevol possible problema personal. Aquella participació, que en principi era només circumstantial, va acabar sent per sempre més

—**Què l’impulsà a quedar-s’hi?**

—Em va agradar la idea, el ressò que tenia el programa i la capacitat de crear una plataforma per a l’idioma. Ens vam a donar de seguida del ressò que tenia a través de la premsa, les cartes que ens feien arribar els oients, els comentaris de la gent... Va esdevenir un fenomen de masses, perquè era una experiència nova que es va trobar amb un públic que estava esperant-la. Aquell era un moment de canvi en què no sabíem gaire bé què passaria però en què teníem molt clar que la llengua que havia romàs en l’àmbit domèstic i familiar estava ocupant un lloc que feia segles que no ocupava.

—**Com va aprendre l’ofici, vostè?**

—Radio Nacional era en aquells moments una ràdio franquista. Era la ràdio del règim i tota la gent que hi havia allí

era gent de la seua confiança. Encara és més, hi havia molta gent de l’antiga aviació que feien de tècnics, o parents de gent molt significada, de la policia, excaptius, o gent que havia entrat gràcies a la confiança del règim. En aquest context, nosaltres érem uns intrusos. Però, en principi, vam caure en gràcia: “Ay, ¡qué gracioso!”, “Mira, ¡en valenciano!”, deien quan vam començar. Jo llavors tenia trenta o trenta-dos anys, i Rosa Balaguer en tenia dinou, així que teníem un aire nou, un altra manera de veure el món. La sort que vam tindre va ser que el director no era un ogre franquista, sinó un director jove, amb una altra cultura i experiència a l’estranger. Però, paral·lelament a com creixia l’atenció social, començava a haver-hi divisions entre els companys de la ràdio. Un sector majoritari dels companys de la redacció es ficaren en contra nostra i van fer tot el possible per acabar amb nosaltres. Recorde una volta en què, en un passadís, jo eixia de la discoteca, on agafava els discos que necessitàvem per fer el nostre programa, i va eixir un que es va traure una pistola, me la va ficar en el coll i em va dir en valencià: “Tu no seràs un fill de puta d’eixos que vol l’autonomia?” Eren els primers mesos de la transició. Jo li vaig apartar un poc la pistola i vaig continuar sense dir-li res. Imagina’t en quin ambient treballàvem!

—**Vostès no només havien d’aprendre l’ofici, sinó fer-ho, a més, en valencià...**

—És clar, naturalment. Però tingues en compte que nosaltres havíem estat autodidactes, havíem fet cursets, teníem certs coneixements... El programa tenia molta audiència, però tenia també una audiència molt selecta, com era el professor Sanchis Guarner, que durant els primers anys va estar en el naixement del programa; Enric Valor, que amb la seua exquisidesa de sempre ens cridava després dels programes i ens deia: “Que els he sentit dir que diuen ‘projecte’. No, no, no, han de dir ‘projecte’, com ‘objecte’ i com ‘subjecte’, perquè si no ho estan castellanitzant.” “Ah, doncs moltes gràcies don Enric.” Això era una delícia. També Enric Pastor ens donava consells. En definitiva, tota aquella generació de mestres desapareguda en els últims deu o quinze anys estaven darrere del programa, in-

directament però d'una manera molt afectuosa i eficaç.

Jo ara faig això, quan escolte certes coses a Canal 9 i Ràdio 9, perquè a voltes fan barbaritats com confondre "múscul" amb "muscle"... Unes coses increïbles. La degeneració de l'idioma en els professionals de la ràdio i la televisió pública valenciana és molt lamentable. Nosaltres vam tindre una gran il·lusió i molt de respecte cap a l'ofici. Prompte ens adonàrem que érem una espècie d'oracle: la gent entenia les nostres paraules, allò que nosaltres dèiem, les lectures que nosaltres recomanàvem.

—Era conscient llavors del ressò que tenia el programa?

—Prompte ens adonàrem que allò era important, que tenia molt de ressò i que la gent ens escoltava d'una manera un poc religiosa. Allò ens feia tindre molt de respecte cap al públic perquè érem conscients de la responsabilitat que teníem. *De dalt a baix* no era més que una llavor per a un programa en valencià. Vam demostrar que calia fer un programa en valencià durant les 24 hores i que parlara de tots els temes. Molt prompte ens vam adonar que ni tan sols amb un hora en teníem prou, perquè la gent volia saber, i volia saber en valencià. La immensa majoria de la gent és partidària que els parlem en una llengua correcta. Una de les seccions més famoses era "Cal dir".

—Es noten canvis després de la mort de Franco?

—Quan es morí Franco, no canvià res. Va morir el símbol, la persona, però el franquisme continuava igual o pitjor perquè continuava molt a la defensiva.

—Quin paper va tenir *De dalt a baix* en la batalla de València?

—Doncs un paper important, perquè era l'única veu pública que continuava emprant la Cançó tot i les dificultats. Molta gent que pertanyia a la segona fornada de la Cançó, això és, a partir del 1974-75, Al Tall, el Sifoner, Paco Muñoz, Carles Barranco..., van trobar en *De dalt a baix* una mena d'altaveu. Vam servir com a escenari per a aquestes veus, amb la llista d'èxits de les Quatre Barres.

—Com era *De dalt a baix* en l'etapa de Radio Cadena, als anys vuitanta?

—Era molt més lliure, perquè entràrem de nou amb Amadeu Fabregat com

Toni Mestre, responsable de *De dalt a baix*, el 2001, poc abans de jubilar-se.

“*De dalt a baix* va ser una experiència nova amb un públic que feia temps que l’esperava”

a director. Coincidint amb la meua incorporació com a treballador fix, van entrar a la redacció també una sèrie de periodistes de la nova fornada, molt més demòcrates. Jo continuava amb *De dalt a baix* durant un hora. L'època daurada del programa, que va durar fins que vam ser reabsorbits per Radio Nacional, va ser sota la direcció de Jaime Millás i amb la participació de Maria Josep Poquet.

—L'etapa socialista va ser una època especialment difícil per a vostè...

—Ja, ja, això té molta gràcia, perquè els socialistes no eren iguals al 1982 que al 1994. El poder desgasta i corromp, i el cas del Partit Socialista del País Valencià va ser de manual. El problema del Partit Socialista al País Valencià és que no és valencià, és espanyol i va al ritme d'allò que li marquen des de Madrid. Quan els socialistes van arribar al poder, tots érem molt amics, però a mesura que va consolidant-se i podrint-se en el poder, els

enemics van sent els comunistes i els nacionalistes. En lloc de lluitar contra la dreta, els socialistes es van dedicar a lluitar contra els comunistes i destrossar els nacionalistes. I és clar, així s'acabà la fira, perquè nosaltres estàvem dins d'aquest paquet.

—Com s'acabà *De dalt a baix*?

—Doncs s'acabà a poquet a poquet, al 1990 i tants, quan en la direcció de Radio Nacional se succeïren una sèrie de rucs i feixistes nomenats pels socialistes i començà la meua marginació i la del programa. A partir d'ací, la consigna en la casa, i després a Canal 9, va ser: "Toni Mestre, no", fins al punt que quan férem el trasllat de la seu vella al carrer Colón, jo era l'únic que no tenia ordinador. Són coses tan miserables que fan riure!

—Com veu els mitjans públics actuals?

—Ràdio 9 i Canal 9 són un fracàs des de tots els punts de vista. El pitjor de tot és que ho fan malament perquè existeixen per fer-ho malament, perquè així la gent mire les televisions espanyoles. El que no els interessa és tindre mirada i veu pròpia. Jo sempre he pensat que som valencians i que hem de mirar el món globalment però des d'una òptica valenciana.

—Què tenia la ràdio dels anys setanta que no té la d'avui?

—Tenia il·lusió, il·lusió en el futur.

Violeta Tena